

Skríning detí v predprimárnom vzdelávaní

Výsledky z prvej etapy aplikovania
Skríningu v materských školách

Mgr. Karin Belovičová

Mgr. Ivan Belica, PhD.

PhDr. Eva Farkašová, CSc.

Príspevok prináša informácie o výhodách používania skrínigovej metódy pedagogickými a odbornými zamestnancami (ďalej: PZ a OZ) v materských školách, ako aj o priebežných výsledkoch z prvej fázy overovania metodiky Skríningu pre deti v predprimárnom vzdelávaní, ktorú vytvoril VÚDPaP.

Úvod

Zisťovanie dosiahnutej úrovne vývinu dieťaťa v čase pred začiatkom povinného vzdelávania je súčasťou postupov v zahraničí aj u nás. Testovanie detí psychologickými metodikami sa realizuje spravidla v poradenských zariadeniach alebo v prostredí školy. Testy sa zameriavajú na rôzne oblasti vývinu. Pri práci s deťmi predškolského veku je prelínanie vývinových charakteristík, či jednotlivých domén bežné a dalo by sa povedať, že aj žiadúce a pre výskum očakávané. Obvykle sa používajú rôzne typy testov školskej pripravenosti, ktoré môžu aplikovať PZ a OZ. Z dôvodu monitorovania viacerých oblastí sa častokrát centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (ďalej: CPPPaP) stretávajú s akýmsi „spoluvýskytom“ symptómov oslabení detí v rôznych oblastiach súčasne. Silné stránky dieťaťa majú jedinečnú schopnosť premietnuť sa do ostatných oblastí, teda je možné v prirodzenom vývine, ale aj v cielenej intervencii sa o silné stránky vývinu opierať. Tieto silné stránky vedia PZ a OZ využiť na podporu iných oblastí, v ktorých deti aktuálne nevyvíkajú alebo dokonca v nich zaostávajú.

Skríning alebo Test školskej pripravenosti?

Platná legislatíva určuje vek začiatku povinnej školskej dochádzky. Sledovanie vývinu detí v predškolskom období by malo byť zamerané predovšetkým na mieru individuálneho posunu dieťaťa v čase, nie iba na jeho porovnanie s vekovou normou. Tú dieťa aj napriek intenzívnej podpore nemusí dosahovať, posun oproti pôvodnému stavu však môže byť aj napriek tomu značný. Na zisťovanie úrovne pripravenosti dieťaťa pred vstupom do základnej školy sa bežne používajú testy školskej pripravenosti (ďalej: TŠP). Jedným z ich poslání je identifikovať oblasti, v ktorých dieťa potrebuje podporu a navrhnúť prispôsobenie vzdelávacích podmienok individuálnym potrebám dieťaťa. Niektoré deti v určitých oblastiach nemusia dosahovať predpokladanú úroveň vývinu. Cieľom skríningu je takéto deti včas podchytiť a následne odporučiť rodičom a učiteľom/ učiteľkám materských škôl, aby sa zamerali na stimulovanie tých oblastí, ktoré ešte nedosahujú očakávaný stupeň vývinu. Na testovanie školskej pripravenosti nie sú striktné predpisy, a tak sa jeho realizácia môže v jednotlivých poradenských zariadeniach líšiť. Odsledovanie úrovne pripravenosti dieťaťa na vstup do školy je veľmi dôležité a samotné testy pomáhajú odhaliť rôzne navonok nepozorované aspekty. Aj keď rodičia môžu nadobudnúť pocit, že ich dieťa je šikovné, zručné, pre úspešný začiatok zaškolenia je dôležitých mnoho iných vecí. V danej situácii jednou z možností je, aby CPPPaP spolupracovali pri skríningu, aby psychológovia a psychologičky po tomto orientačnom zisťovaní dosiahnutého vývinu – v prípade zistených problémov, ťažkostí - odporučili **komplexnejšie testovanie v poradenskom zariadení**. Ak by aj výsledok individuálnych testov ukázal problém, rodičia by dostali buď odporúčania, ako s dieťaťom pracovať – **stimulačný program** (podľa typu problému), alebo by boli navrhnuté **iné odporúčania** (konzultácie s odborníkmi – napr. logopéd, ušný lekár, očný lekár a i.).

O metodike Skríning detí v predprimárnom vzdelávaní

Skríning je, zjednodušene povedané, rýchly test s orientačným diagnostickým zameraním. Podľa E. Farkašovej a kol. (2020) v metodike Skríning ide o „...inovatívny prístup, ktorý umožňuje zaznamenávať posuny či stagnáciu vo vývine relevantných oblastí a včas zabezpečiť podporu, stimuláciu, alebo iný spôsob starostlivosti o dieťa podľa jeho potrieb a predpokladov (napr. spoluprácu s odborníkmi, špecialistami).“

Základnou myšlienkou Skríningu je hodnotenie dosiahnutej úrovne zvládania jednotlivých oblastí **osobou, ktorá dieťa veľmi dobre pozná** a pozná aj jeho typické, obvyklé správanie v rôznych situáciách a aktivitách. Z uvedeného vyplýva, že skríning nemajú realizovať v materských školách psychológovia z CPPPaP, nakoľko počas krátkeho sledovania nie je možné dostatočne identifikovať prípadné ťažkosti dieťaťa. Problémom takýchto časovo limitovaných pozorovaní nie je len minimálny čas na vybudovanie vzťahu s deťmi, ale aj vytvorenie neprirodzenej situácie, ktorá v konečnom dôsledku môže mať za následok „zlyhanie“ dieťaťa v tak dôležitom teste ako je TŠP. Výsledky testov môžu dieťa ovplyvniť na celý život, nakoľko pri jeho nedostatočnom zvládnutí sa môže odporúčať zaradenie do nultého ročníka základnej školy.

Podľa E. Farkašovej a kol. (2020) skríning je najvhodnejšou cestou, ako zamedziť skresleným výsledkom, pokiaľ by sa sledovanie realizovalo v priebehu celého školského roka: „Pri zostavovaní metodiky Skríning detí predškolského veku (ďalej len: Skríning) pre nás z uvedeného o. i. vyplýva, že jednorazové zisťovanie („tu a teraz“) a hodnotenie výkonov dieťaťa na konci predškolského vzdelávania by prinieslo skreslené výsledky, ktoré by mohli viesť k mylným záverom. Vhodnejším

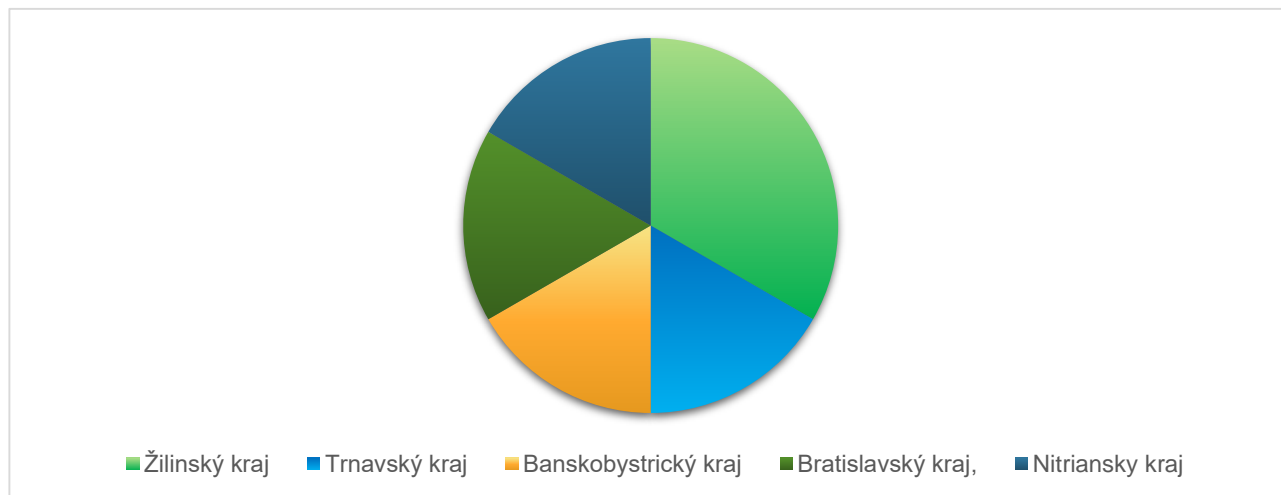
postupom, i keď len orientačného charakteru, je preto priebežné sledovanie zmien v daných oblastiach u detí počas celého školského roka” (tamtiež).

Interný materiál VÚDPaP: Farkašová, E. a kol. 2020. Skríning rozvoja detí v predprimárnom vzdelávaní. Projekt k výskumnej úlohe.

Niektoré výsledky prvej etapy overovania Skríningu

Prvá etapa overovania metodiky Skríning bola uskutočnená formou posúdenia dosiahnutých zručností, schopností a prejavov v správaní detí v predprimárnom vzdelávaní. Do overovania Skríningu sme oslovili 36 materských škôl, z toho sa kvôli nepriaznivej pandemickej situácii zapojilo v prvej výskumnej etape (september/október 2021) 8 materských škôl (nižšia účasť materských škôl mohla byť spôsobená aj nechotou pedagógov/ pedagogičiek, riaditeľov/ riaditeľiek). Zaradenie dieťaťa do overovania bolo podmienené písomným súhlasom rodičov. Skríningu sa zúčastnilo celkovo 129 detí. U trinástich z nich učiteľky neuviedli ich pohlavie – možno z dôvodu zachovania ich anonymity. Po vylúčení záznamových hárkov s neúplnými dátami sme spracovávali údaje 116 detí – 52 dievčat a 64 chlapcov zo siedmich materských škôl v rôznych okresoch piatich krajov Slovenska. Zastúpenie krajov zúčastnených na overovaní metodiky skríningu je uvedené v grafe 1.

Graf 1: Zastúpenie krajov zúčastnených v skríningu

Pri spracovávaní výsledkov z prvej etapy aplikovania Skríningu údaje predkladáme ako spoločné, t. j. deti nie sú rozlíšené podľa pohlavia ani podľa veku (v dátume narodenia môže byť rozdiel až jeden rok). Samozrejme dá sa predpokladať, že výkony sa v závislosti na týchto premenných líšia – staršie deti vo všeobecnosti dosahujú lepšie výsledky ako mladšie, v niektorých oblastiach zaznamenávame lepšie výkony u dievčat, v iných zase u chlapcov. Výsledky po ukončení overovania Skríningu, po získaní údajov aj z tretej etapy, budú podrobne spracované a prezentované s prihliadnutím na uvedené kritériá tak, aby poskytl relevantné podklady pre prácu s deťmi v predprimárnom vzdelávaní.

Výskumná vzorka a použitá metodika Skríning detí v predprimárnom vzdelávaní

Vzhľadom na to, že so Skríningom pracovali len učiteľky, v texte budeme uvádzať len tento tvar slova.

V úvode záznamového hárku Skríningu sa nachádzajú základné údaje dieťaťa, ktorými sú vek, pohlavie, doba pravidelného navštevovania materskej školy (mesiac, rok), ovládanie vyučovacieho jazyka (dobré-slabšie-nedostatočné), záverečné hodnotenie a odporúčanie pre rodičov, prípadne pre odbornú intervenciu. Záznamové hárky boli elektronicky spracované. Následne sme v rámci kontroly presnosti dát vykonali procedúry súvisiace s jednotlivými premennými: kontrola úplnosti naskenovania dát, kontrola kódu materskej školy, kontrola označenia variantov testu (kódov testov), kontrola kódu dieťaťa a jeho duplicitnosti v databáze, kontrola chýbajúceho označenia pohlavia detí, kontrola prepojenia kódu a pohlavia detí, kontrola chýbajúceho uvedenia číselného hodnotenia detí, kontrola bodovania, kontrola správnosti kľúčov odpovedí.

Posúdenie a hodnotenie silných a slabých stránok dieťaťa poslúži učiteľom, ako aj rodičom na lepšie poznanie predškolača, jeho kognitívnych schopností, jeho osobnosti a aj predpokladov, na základe čoho sa budú môcť upraviť metódy vzdelávania, či špeciálne postupy. Vzhľadom k týmto faktom bude možné efektívne integrovať žiakov do hlavného prúdu vzdelávania, učiť iných žiakov pomáhať a pochopiť sa navzájom, a tým znížiť počet žiakov v špeciálnych školách.

Na ktoré oblasti sa s budúcimi školákmi zamerať a čomu by bolo vhodné viac sa venovať?

V Skríningu sa sledovali nasledovné oblasti:

- Sociálne a Emocionálne kompetencie
- Jazykové a rečové kompetencie
- Poznávacie funkcie – Pamäť, Pozornosť, Matematické predstavy
- niektoré ukazovatele Jemnej a Hrubej motoriky.

Učiteľky jednotlivé položky v uvedených oblastiach hodnotili číslicami 1–3:

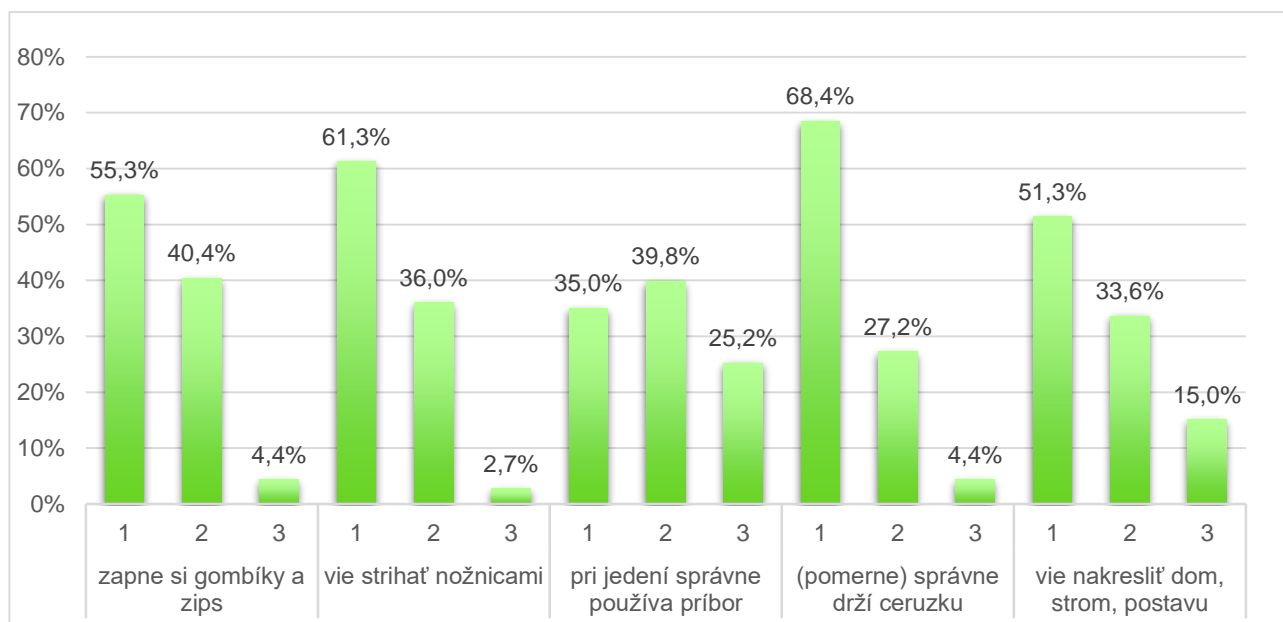
1 (výborne) – 2 (dosť dobre) – 3 (zatiaľ nezvládnuté).

V oblasti **hrubej motoriky** sa ako najmenej zvládnutá ukázala schopnosť preskočiť nízku prekážku jednou nohou. Približne 71 % detí bolo hodnotených „známkou“ výborne, temer 15 % dosť dobre a 14 % detí to zatiaľ nedokáže.

V grafe 2 uvádzame slabšie zvládnuté položky **jemnej motoriky a grafomotoriky**. V oblasti **jemnej motoriky** sa najmenej zvládnutým ukázalo správne používanie príboru: len 35 % detí to robí „na jednotku“, temer 40 % „na dvojku“ a až štvrtina tento úkon zatiaľ nevláda. Druhou slabšie zvládnutou položkou je kresba domu, stromu a postavy. Vyše 51 % detí to dokáže výborne, 33,6 % dobre a 15 % nedostatočne.

V položkách **grafomotorických zručností**, ktoré sú súčasťou jemnej motoriky, sme zaznamenali najmenšiu úspešnosť detí v zvládaní napodobnenia hornej a dolnej slučky: bez ťažkostí ich zvládlo len 18 % detí; nezvládnutie sa prejavilo u približne 40 % detí, pričom väčšie ťažkosti robilo napodobnenie dolnej slučky. Uvedeným zručnostiam je vhodné venovať viac času – ide o predpoklady pre osvojovanie si písania.

Graf 2: Vybraté položky jemnej motoriky a grafomotoriky

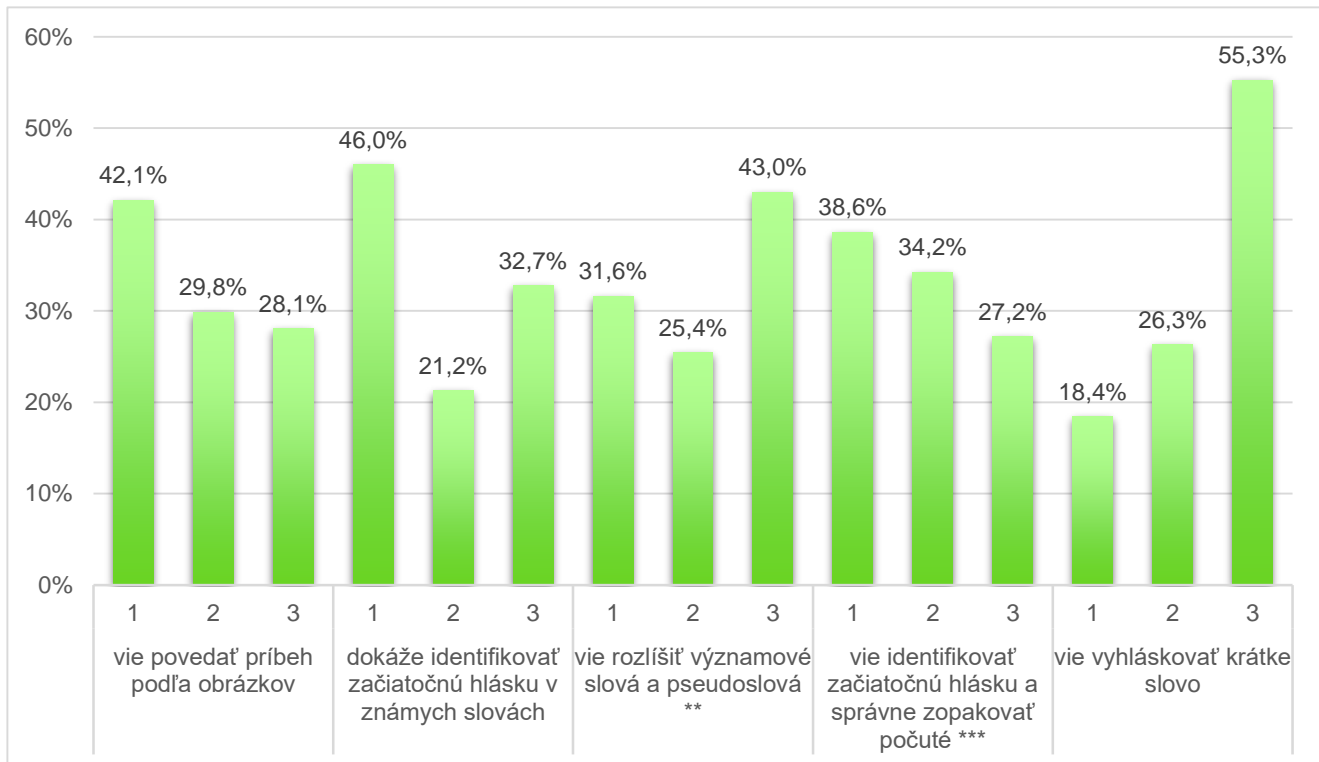

V **emocionálnej oblasti** sa žiadna položka neukázala ako kritická – podľa získaných výsledkov môžeme konštatovať primerané zvládanie svojich emócií, deti sa dokážu sústrediť na činnosť a počúvanie príbehu, sú pokojné a primerane sebedomé.

Podobne aj v oblasti **sociálneho vývinu** respondenti preukázali prevažne výborné výsledky už v prvej etape overovania metodiky Skríning – deti dokážu byť prispôsobivé, spolupracujúce, vedia chápať druhých, dodržiavajú pravidlá, prejavujú záujem dozvedieť sa niečo nové.

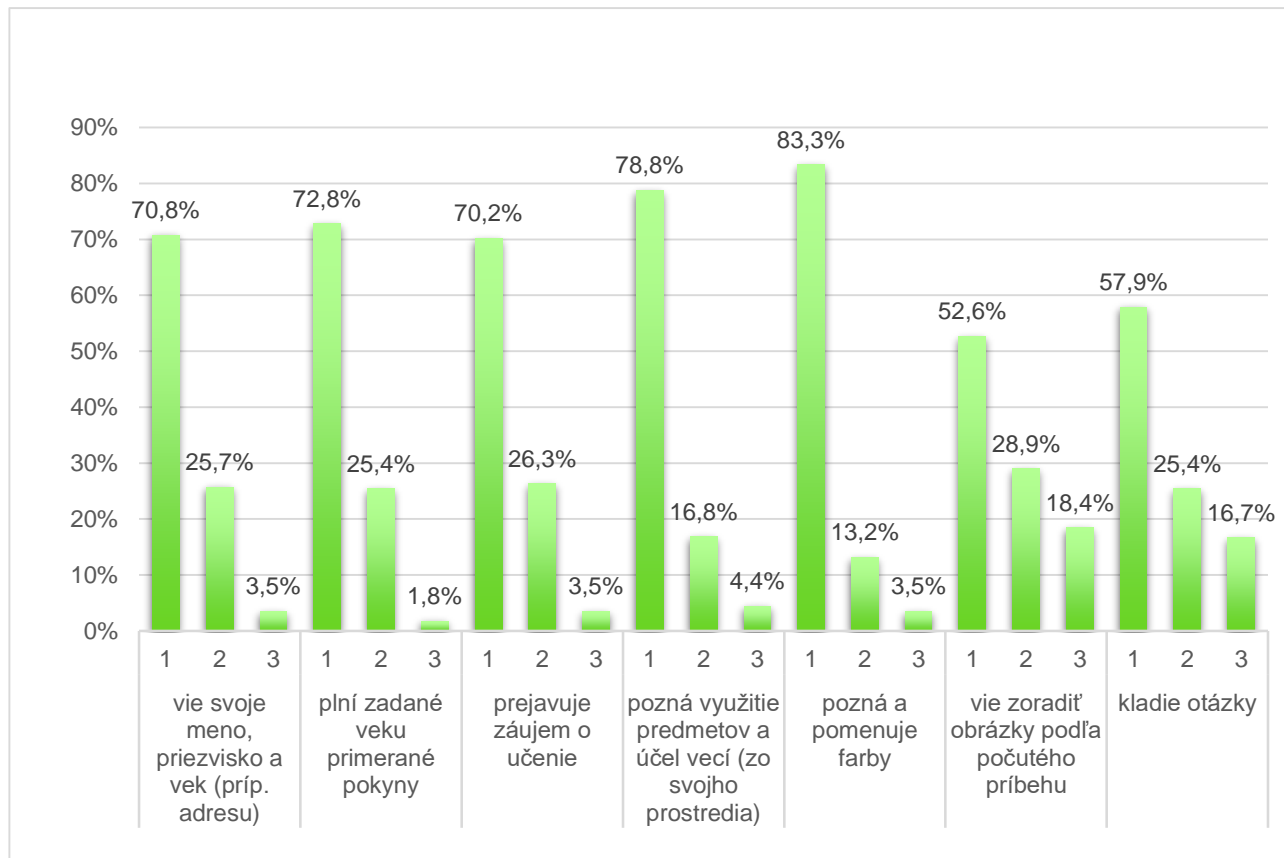
Ďalšou oblasťou je **jazykový a rečový vývin**, kde sme zaznamenali väčšinou veľmi dobré výsledky v komunikačných zručnostiach, porozumení a ovládaní pojmov, deti dokážu zatriediť známe predmety do kategórií, vedia opísať svoje zážitky. Ťažkosti sa prejavili pri identifikovaní začiatkovej hlásky, požiadavke vyhláskovať krátke slovo, rozlíšiť významové slová a pseudoslová, porozprávať príbeh podľa obrázkov (graf 3).

Graf 3: Vybraté položky jazykového a rečového vývinu

V oblasti **Poznávacích funkcií** sa najmenšia úspešnosť zaznamenala pri zoraďovaní obrázkov podľa počutého príbehu a v schopnosti klásť otázky (graf 4).

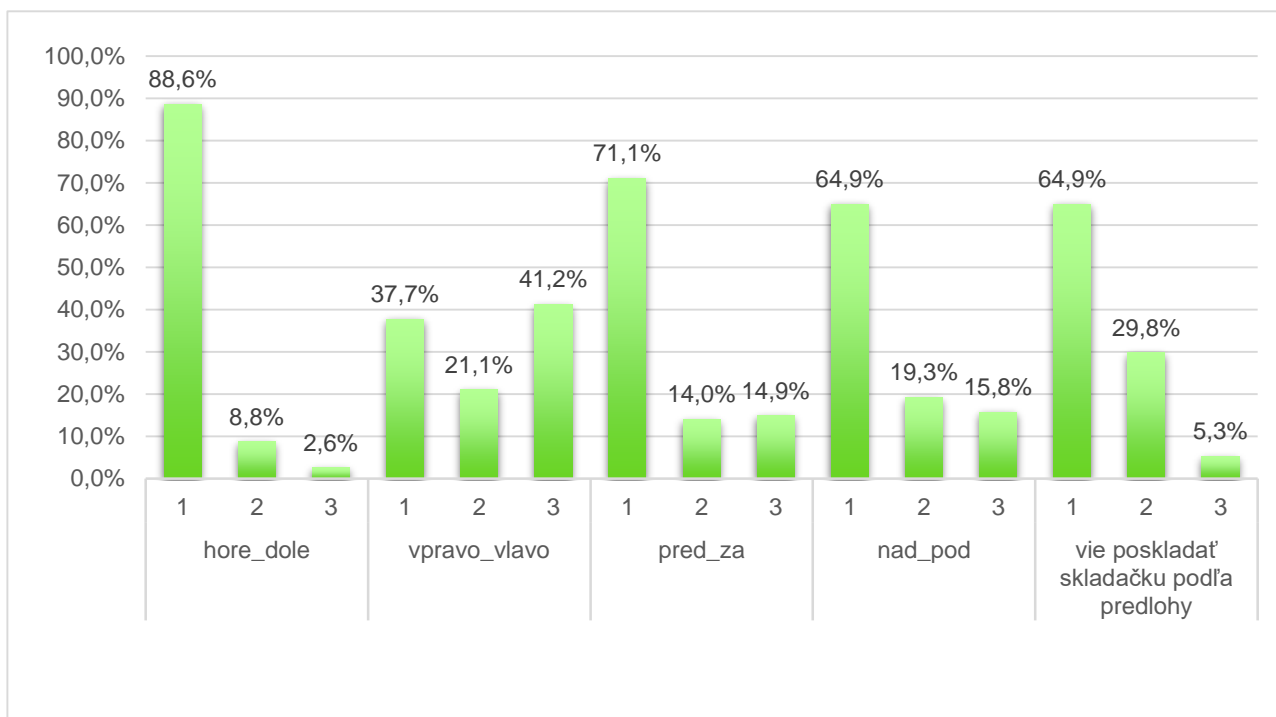
Graf 4: Poznávacie funkcie

V podskupine **Pamäť** boli primerane zvládnuté všetky sledované oblasti, ako reprodukcia pesničiek, básničiek, častí príbehov.

V časti **Pozornosť** deti preukázali vo vysokej miere výbornú sústredenú na zvukové, vizuálne a manipulačné podnety.

Graf 5: Priestorová predstavivosť

Zhrnutie a odporúčania

Výsledky a poznatky, ktoré tu prezentujeme, sme získali v prvej etape aplikovania metodiky Skríning u pomerne malej vzorky detí. Sú však konkrétnym príkladom výkonov detí v materských školách v rôznych okresoch Slovenska v istom časovom rozpätí. Za zaujímavé považujeme fakt, že v našej výskumnej vzorke nie je ani jedno dieťa, ktoré by malo iný materinský jazyk ako slovenský. No napriek tomu **v oblasti jazykového a rečového vývinu** pri otázke, či dieťa rozpoznáva významové slová a pseudoslová bolo hodnotenie prevažne trojkou – ako nezvládnuté. Ťažkosti deťom robilo tiež identifikovanie začiatkovej hlásky a vyhláskovanie krátkeho slova. Nižšie hodnotenie sme zaznamenali aj v schopnosti porozprávať príbeh podľa obrázkov a naopak – zoradiť obrázky podľa počutého príbehu.

V oblasti jemnej motoriky a grafomotoriky bola menej zvládnutá kresba domu, stromu či ľudskej postavy. Pred začiatkom zaškolenia sa deti pripravujú aj na osvojovanie si písania a schopnosť napodobniť hornú a dolnú slučku s tým súvisí (napr. písmená l, k, j, g, y).

Orientácia v priestore a určovanie polohy vecí, osôb (napr. vpravo-vľavo) sú tiež dôležitými prvkami, vyskytujú sa v rámci viacerých školských predmetov, ako aj v praktickom živote.

Na základe doterajších výsledkov odporúčame venovať zvýšenú pozornosť pri práci s deťmi v predprimárnom vzdelávaní najmä v uvedených oblastiach, kde sme zaznamenali isté ťažkosti, čo sa môže týkať nielen detí našej vzorky.

Záver

Overovanie Skríningu a spolupráca so zapojenými materskými školami pokračuje v dvoch ďalších etapách tohto školského roku. Po získaní údajov a informácií o vývine detí našej vzorky prostredníctvom doplnených záznamových hárkov skríningovej metodiky, tieto vyhodnotíme, štatisticky a kvalitatívne spracujeme. Následne pripravíme finálnu podobu Skríningu a sprievodných materiálov, ktoré budú k dispozícii pedagogickým a odborným zamestnancom škôl a poradenských zariadení v ďalšom školskom roku. Metodika tak bude slúžiť všetkým, ktorí pracujú s deťmi v predškolskom období a majú záujem cielene podporovať rozvoj ich schopností a zručností efektívnym spôsobom. O možnosti získať metodiku Skríning a príslušné materiály budeme včas informovať. Budeme sa tešiť na spätnú väzbu z praxe.

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
Cyprichova 42, 831 05 Bratislava
02/4342 0973, vudpap@vudpap.sk, www.vudpap.sk